

Kocsis Gabriella
Agrárjogi Tanszék
Témavezető: Vass János habil. egyetemi docens

Összefoglaló az erdővédelem kialakulásának történetéről

Az erdőkre, az erdők védelmére vonatkozó hazai szabályozás igen összetett, a jogszabályi hierarchiában számos szabályozási szinten találunk az erdőkre rendelkezést tartalmazó jogi normát. A jelenleg hatályos szabályozási rendszer megértéséhez érdemes áttekinteni annak kialakulását. Jelen rövid áttekintésnek – annak ellenére, hogy a hatékony erdővédelem elengedhetetlen eszközei – nem célja a büntetőjog és szabálysértési jog területéhez tartozó szabályozási anyag áttekintése.

I. Az erdők hasznosításának kezdetei

Egykoron az erdőket közvagyonnak tekintették, ennek megfelelően szabadon használták, irthatták. Számos esetben ez az erdő pusztulásához vezetett, ezért vált szükségessé, hogy az erdők használatát szabályozzák, s ezzel megvédjék az ésszerűtlen pusztítástól.

A szabályozás kialakításához meg kellett ismerni az erdők területét, a fatermés mennyiségét. A folyamatos megfigyelések eredményeként alakult ki az erdőrendezés tudománya, mely az erdei környezet megismerésével próbálja az emberi tevékenység és a természeti folyamatok összhangját megteremteni.

Mára egyértelművé vált, hogy az erdőkkel csak oly módon szabad gazdálkodni, hogy az ne veszélyeztesse az erdők létét, annak élővilágát és jövőjét. Hosszú út vezetett addig, amíg a fenntartható fejlődés és gazdálkodás alapelve megjelent és rögzült az erdészeti tevékenységekben. Ezt az utat érdemes röviden áttekinteni.

„Az ősi erdőgazdálkodás eredete abba a korba nyúlik vissza, midőn még az emberek a közös leszármazás alapján csoportosultak törzsek, nemzetségek és ágak szerint, s ezek a megszállott földet csoportonként közösen osztatlanul birták.”¹ írja Tagányi Károly Magyar erdészeti

¹TAGÁNYI Károly: Magyar erdészeti oklevéltár I. kötet kiadja: Pátria Irod. Vállalat Részvénytársaság Könyvnyomdája Budapest, 1896. 7., 4. bekezdés.

oklevéltár című összefoglaló munkájában. Kezdetben a mezőgazdasági művelésre, hasznosításra alkalmas területeket szükség szerint, a közösség tagjai szabadon használták. *„Eleinte a teljes birtokközösség uralkodott az egész határon, a szántóföldeket és kaszálókat is beleértve. Az egyéni tulajdon csak lassankint s mindegyre nagyobb területen gyökerezett meg a minek elsősorban a szántóföld, azután a kaszáló esett áldozatul. ...Az erdőközösségnél kezdetben mindenütt az volt a szabály, hogy a kinek bármennyi s bármiféle fára vagy irtásra szüksége volt, azt a hol érte, ott vághatta.”²*

A szabad felhasználás az erdőterületek jelentős fogyásához vezetett, ezért normákkal való szabályozás elengedhetetlenné vált. Először a szabad birtoklásról a felosztásra tértek át: *„Az osztás ugyanazon szabályok szerint ment végbe, mint a szántóföldek vagy kaszálóknál. Miként ezekből, úgy az erdőből is a község minden egyes tagja egyenlő részt kapott, oly módon, hogy előbb az erdőt, vagy annak felosztás alá eső részét annyi egyenlő részre mérték ki, a hány egyenjogú tagja volt a községnek s azután az így felmért részek fölött maguk sorsot huztak, s kinek amelyik rész jutott, azt vágta ki a míg tartott benne, kivágás után pedig a községre szállított vissza, és a község, a maga tagjainak megint másutt osztott erdőt.”³* A kiosztott területeken az eltérő korú és minőségű fafajtákból eredő különbségeket, valamint a területek településtől való eltérő távolságát a területek nagyságbeli differenciálásával próbálták ellensúlyozni.⁴ A szabad erdőterületek fogyásával végezetül már nem erdőterületeket, hanem csak fát osztottak.⁵

Az erdőterületek felhasználásának folyamatosan kialakuló szabályozása mellett fokozatosan alakult ki a királyi erdőóvó tisztsége.⁶ Az erdők mai értelemben vett igazgatása a megyeispán feladata volt, ám a tényleges őrzési és gondozási feladatokat az erdőóvó végezte, mely tisztség apáról fiúra öröklődött.⁷

II. Erdővédelem kezdete a középkorban

Az erdőrendezés első írásos emléke Zsigmond királytól származik. A királyi erdők a növekvő bányászat miatt és a só szállításhoz a szükséges

² TAGÁNYI i. m. 9. 2. és 3. bekezdés

³ Uo. 9. 3. bekezdés

⁴ Uo. 9. és 10.

⁵ Uo. 11.

⁶ Uo. 12.

⁷ Uo. 12.

utak biztosítása érdekében folyamatosan fogytak. Luxemburgi Zsigmond az 1456-ban Ilosvai György zólyomi főispánnak címzett rendeletében felszólítja a főispánt, hogy a bányamunkákhoz szükséges fát a királyi erdőkből szolgáltatassa ki. A parancs tartalmazza, hogy a kivágandó fákat ki kell jelölni, valamint a folyamatos erdősültség megőrzése érdekében mindig váltakozó területekről kell azokat kivágni. Az erdőréssz érintett részét semmiképpen sem szabad felszántani, hogy ott újra erdő nőhessen.

Az erdőkre vonatkozó hasznosítási szabályok természetüknél fogva gyakran együtt jártak a vadászati előírásokkal. II. Ulászló megtiltotta a jobbágyoknak a szabad vadászatot.

Werbőczy István 1514-es Hármaskönyvébe az erdei károk megtérítéséről szóló rendelkezést is belefoglalta, mellyel egyidejűleg a birtok sérthetlenségét is biztosította. A Hármaskönyv III. rész 33. címe 4. és 5. § kimondja: *„4.§ Mert az a különös és határozott büntetés alatt tett tilalom, hogy a vetésekben vagy rétekben avagy az erdőkben senki kárt ne tegyen, csupa annak a helynek jobbágyaira szól, melynek határában az ilyen vetések, erdők vagy rétek fekszenek; minthogy az idegenek nem e tilalom büntetését, hanem a kár mennyiségét kötelesek megfizetni.*

5.§ Ha pedig a jobbágy lopva vagy nyilván erőszakosan erdőt vágna vagy annak fáit bántaná és ezen lehetne kapni, mindenét, a mi nála van, elveszti és azonfelül erőszakosságáért díján marad.”

A törekvések ellenére az erdők fogyását nem sikerült megállítani, többek között a növekvő bányászati tevékenységnek miatt. Egyre sürgetőbbé vált egy egységes, nagyobb területre kiterjedő erdőrendtartás meghozatala. *„Az új rend bevezetéséül 1558-ban kelt az első királyi nyílt parancs, mely a bányákhoz közel eső összes erdőkből a kecskék legeltetését eltiltotta... korszakot alkot e nyílt parancs az a másik intézkedése, hogy a király esentúl mindezen erdők őrizetét saját embereire bizza, kik azonban csak egyszerű erdőőrök lehettek.”*⁸ Majd a bányaerdők őrzését is királyi biztosok látták el. A királyi biztosok folyamatos szorgalmazására 1565-ben II. Miksa a bányaerdőkre vonatkozó rendtartást adott ki az 1561. évi hallstadti rendtartás mintájára.⁹ II. Miksa rendelete az erdőleírás mellett a kezelésre és fenntartásra vonatkozó előírásokat is tartalmazta. A rendelet újszerű volt, mert a fogyasztásnál figyelembe kívánta venni az erdő minőségét és tervezési rendszert vezetett be. 1584-ben I. Rudolf ezt megerősítette.

⁸ TAGÁNYI 20.

⁹ Uo. 20.

III. Az erdővédelem szakmai megalapozása, a tervszerű gazdálkodás kezdete

A mezőgazdaság átalakulása a XVIII. század végén kezdődött, majd a XIX. században teljesebben ki. A megművelt területek aránya rohamosan növekedett, aminek egyenes következménye az Alföld természetes növénytakarójának, az erdősztyeppnek a visszahúzódása, de fogyni kezdtek a hegyvidéki erdőterületek is. A szükségesnél nagyobb mértékben kezdtek el irtani az erdőket. Ezért van nagy jelentősége Mária Terézia 1769. december 22. napján aláírt erdőrendtartásának (továbbiakban: Országos Erdőrendtartás). Az országos szintű szabályozást megelőzően az uralkodó számos rendelkezést adott ki: 1753. március 16. rendelet Bácsmegyéhez, hogy a Becse és Kanizsa melletti erdők elpusztított nyomozza ki, s az okozott károk helyreállítását új ültetésekkel eszközölje; 1754. június 7. királyi rendelet a Helytartótanácsnak, a hamuzsírgyártásnak az erdők megóvása érdekében kívánatos korlátozásáról és egy ideiglenes országos erdőrendtartás szükségéről; 1766. május 21. Mária Terézia királynő rendelete a magyar udv. kamarához a sarjerdők ültetéséhez szükséges magok tárgyában; 1766. július 9. Mária Terézia rendelete a magyar udv. kamarához a közcélokra rezervált erdők ügyében¹⁰, melyek szintén az erdők helyzetének nagymértékű kihasználását, az országos szabályozás hiányosságának orvoslását és szükségességét támasztják alá. A rendelet jelentősége, hogy előírja a kamarához tartozó erdők megvizsgálását és rendezését, mellyel együtt járt a kamarai erdők feltérképezése.¹¹ Az erdő-térképek készítésénél a kamarai tisztviselők a jezsuiták által készített erdő és földtérképekből, valamint a határperекnél bizonyítékként használt térképekből indult ki.¹²

Az Országos Erdőrendtartás szükségességét a bevezető részének indoklása is tartalmazza, mely egyértelműen rámutat a gyakorlatban megvalósuló erdőhasználat pusztító voltára: „... naponként tapasztaltuk, hogy az országnak megbecsülhetetlen kincse igen kevésre becsültetik és annak gondos megtartása elmúlatatik, melyből következik, hogy az erdők

¹⁰ <http://digitalia.tudaskozpont-pecs.hu/?p=2023> 2013. 05. 26. 10:20

¹¹ *Az első erdőfelmérés 1649-ben történt, amikor III. Ferdinánd császár mérnököket küldött ki a bányavárosok körüli erdők felmérésére (az erdő-gazdálkodás ebben az időben főként a bányák faanyag szükségletét biztosította).* Prof. emer. dr. SZABÓ Gyula: Föld- és területrendezés 14., Erdőrendezés, erdőtervezés, erdőtérképezés (2010), http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0027_FTR14/ch01s02.html 2013. 05. 24. 17:30

¹² TAGÁNYI i.m. 29.

s berkek többnyire kímélés nélkül és rendfelett való módon vágattatnak, vagy egészen kiirtatnak ..."¹³

Az Országos Erdőrendtartás alapvető jelentősége, hogy a fenntartható fahasználat fogalmát bevezette. Az Országos Erdőrendtartás eredményeként a kamarai uradalom nagy részét feltérképezték, felmérték és az erdőket üzemosztályokba sorolták, azaz megjelentek az első erdőgazdálkodási tervek (üzemtervek). Az osztályozásnál figyelemmel kellett lenni a „*nép szükségére*”, azaz, hogy tűzifaként hasznosítják-e vagy gazdasági célra kívánják-e hasznosítani az adott terület fáit és ez alapján kellett kialakítani a „*levágatásra rendelendő öleket*”.¹⁴

A rendtartás iránymutatást is ad rendelkezéseiben az erdőművelés alapvető szabályait illetően. Meghatározza az erdőfelújítás, az erdőtelepítés, fásítás szakmai követelményeit. A rendelkezések e körben szorosan kapcsolódnak a földvédelemhez¹⁵, tekintettel arra, hogy előírja, azokon a helyeken, melyek más mezőgazdasági művelésre nem alkalmasak, erdőt kell telepíteni. A rendtartás kiemelt figyelmet fordít a folyamatosan csökkenő erdőségekre, ezért „*minden ház lakosa*” számára előírja, hogy az erdőtelepítésre alkalmas, művelés alatt nem álló mezőgazdasági művelésre használható területeket be kell fásítani. A telepítéshez ingyen kellett biztosítani a csemetéket.

A fahasználatra vonatkozó rendelkezések is a fenntarthatóság és tartamos erdőgazdálkodás alapelveit rögzíti: „*a legszebb fákat meg kell tartani ipari hasznosítás céljára, ..., a fák ágait, gallyait is hasznosítani kell, ... a kijelölt vágásterületen a görbe, bogos, nehezen hasítható fákat is ki kell termelni, ... először a kidőlt, elszáradt és az előző évi kitermelés alkalmával össze nem gyűjtött fákat kell feldolgozni, szükséges a fuvarosok ellenőrzése, a visszamaradó faállományrészt meg kell kímélni a döntés és közelítés kártételeitől.*”¹⁶

Az erdőigazgatás területén is új eredményt ért el: minden törvényhatóságnál a tisztikar egyik tagját az erdészeti ügyek felügyeletével bízták meg. Elrendelte, hogy a szabad királyi városok mérjék és térképezzék fel az erdőket, valamint osszák fel azokat állandó vágásokra. Az Országos Erdőrendtartás a fentieknek megfelelően óriási előrelépést jelent, mivel bevezeti a fenntartható erdőgazdálkodás követelményét.

¹³ Dr. SALI Emil: Kétszáz éves a Magyarország részére kiadott erdőrendtartás Erdészeti Lapok 1969. december XVIII. évfolyam 12. szám 529.

¹⁴ Uo.529.

¹⁵ Uo. 531.

¹⁶ Uo. 532.

II. József 1781-ben adta ki erdélyi erdőrendtartását. A rendtartás a közös erdők használatának szabályozását rendezi, főbb célkitűzései jól kivehetők a rendtartás első soraiból: *„... és hasznos dolog legyen az erdőknek és berkeknek ép és elfogyhatatlan állapotokban való ... arra nézve Erdélyben is elmulaszthatatlanul szükségesnek találatik az erdőknek és berkeknek a maga rendin való vágatására és haszonélvezetére nézve ... rendelkezéseinket megtartani.”*¹⁷ A rendelet hatásaként több vármegye saját szabályozást dolgozott ki.¹⁸

1801-ben már olyan rendelet született, amely kitér a megfelelő gazdálkodás előfeltételeire, szakszemélyzet alkalmazására. 1810-ben a Helytartótanács közrendeletében előírta, hogy a kamarai erdőkre nézve négy országos erdőfelügyelőséget kell felállítani. *„A főerdőfelügyelők hatásköre kiterjedt az összes kamarai és bányaerdőkre, valamint a szabad kir. városok s az üresedésben levő egyházi javadalmak erdeire.”*¹⁹ a Feladatuk része, hogy erdészeti ügyekben magánszemélyeknek is adjanak tanácsot. Ugyanebben az évben az egyházi erdőkre is kiterjesztették a felmérési kötelezettséget.

1808-ban alapították az Erdészeti Intézetet Selmecen, ahol már az erdészeti ismereteket is oktatták a kutatás mellett.

IV. Erdőtervezés és természetvédelem az erdőgazdálkodásban

A XIX. században a természettudományok kibontakozásával egyidőben a termelés is rohamos fejlődésnek indult. Természetesen mindez káros hatásokat is vont maga után. Szükségessé vált a természetvédelem – és ezzel együtt az erdővédelem – szabályozása.

Az első korszerű erdőtörvényt 1879-ben alkották meg²⁰, az 1879. évi XXXI. törvénycikként. Ez az erdőkkel való rendelkezést rendszeres üzemtervhez kötötte²¹. Az üzemterv alapján az állami felügyelet a folyó gazdálkodást felügyelhetette, abba beavatkozhatott. *„Az állami*

¹⁷ www.aesz.hu/nyitoidal 2006. október 9. 17:43

¹⁸ TAGÁNYI i.m. 34.

¹⁹ Uo.40.

²⁰ Tagányi Károly az első igazi erdőtörvénynek az 1791:XXX törvénycikket tartja, mely a *„közös erdők felosztását, a pusztítás megakadályozására a a hatósági zárlatot sat. mondta ki.”* TAGÁNYI i.m. 34.

²¹ Az 1879. évi XXXI. tc. erdőtörvény 17 §-a szerint:

„Az állami, a törvényhatóságok, a községek, az egyházi testületek és egyházi személyek... birtokában lévő, továbbá a köz- és magánalapítványok- és hitbizományokhoz tartozó erdők, valamint a közbirtokossági erdők is... gazdasági rendszeres üzemterv szerint kezelendők... Ugyanezen szabály áll a bányaipar és más iparvállalatok céljaira alakult részvénytársaságok erdeire is... ” www.aesz.hu/nyitoidal 2006. október 9. 17:55

*közbirtokossági, hitbizományi, részvénytársasági stb., erdőkben rendszeres és hatóságilag jóváhagyott, erdőgazdasági ütemterv szerinti gazdálkodást tett kötelezővé az ország erdeinek kétharmadán.*²² A termőföld védelme érdekében meghatározott területeken a törvénycikk megtiltja az irtást és a tarvágást, azaz bevezette a véderdő²³ fogalmát. Ezzel a rendelkezéssel a véderdőben található élőlényeket és értékes fákat is meg lehetett védeni.

Az első erdőtörvény magalkotásával egyidőben jelentkezett az az igény, mely a Magyarországon található koros, ritka nagyságú, vagy történelmi jelentősége miatt különleges fákat kívánta összegyűjteni, és jogszabály által megvédeni. A szabályozás miniszteri szinten született meg, a 21.527/1900. Fm. rendelet a nyilvántartási feladatokra állapított meg kötelezettséget. Felsorolta azokat a csoportokat, melyek nyilvántartása a fenntartás és megóvás érdekében kötelező.

Az erdőtörvény mellett ebben az időben az erdészeti oktatásban, a szakember-képzésben is előrelépés történt. 1883-1892 között kiépült az alsó fokú állami erdészeti képzés iskolarendszere is (Ásotthalma, Temesvár Vadászerdő, Lipótújvár, Görgényszentimre).²⁴ Az erdőkkel, erdővédelemmel kapcsolatos munka szakmai, tudományos megalapozása érdekében 1897-ben Selmecebányán létrehozták a Királyi Magyar Erdészeti Kísérleti Állomást.²⁵

Az I. világháború után a trianoni szerződés a hazai erdők kérdését is rendkívül súlyosan érintette. Az elveszített területeken voltak – mind minőségi, mind gazdasági és természetvédelmi szempontból – a legjelentősebb erdők. Az ország erdőterületének 84,1 %-át veszítette el.²⁶ Az erdőterületek elvesztésén túl a határon túlra kerültek az erdészeti ingatlanok, valamint a tudományos és szakmai képzést végző intézmények.

A fent ismertetett okok miatt 1920-as években elsősorban eljárási és szervezeti típusú rendelkezések születtek. Ilyen jogszabály volt az 1923. évi XVIII. tc., amely az erdészeti igazgatásról szólt. A jogszabály az állami erdészeti szervezet hatáskörébe helyezte a természeti értékek megőrzésével kapcsolatos hatósági feladatok ellátását.

²² Dr. SZABÓ Gy. i.m.

²³ A véderdő fogalma Belgiumból került a magyar erdészeti igazgatásba, és igazi nagy jelentőséget nálunk kapott.

²⁴ http://www.nebih.gov.hu/szakteruletek/szakteruletek/erdeszeti_igazgatosag/erdeszeti_szakteruletek/erdolatogato_knak/erdeszettortenet 2013. 05. 26. 11:30

²⁵ http://www.nebih.gov.hu/szakteruletek/szakteruletek/erdeszeti_igazgatosag/erdeszeti_szakteruletek/erdolatogato_knak/erdeszettortenet 2013. 05. 26. 11:30

²⁶ http://www.nebih.gov.hu/szakteruletek/szakteruletek/erdeszeti_igazgatosag/erdeszeti_szakteruletek/erdolatogato_knak/erdeszettortenet 2013. 05. 26. 11:30

Ebben az időszakban példa értékű *Kaán Károly* munkássága, aki az állami erdészet vezetőjeként kidolgozta az eredményeiben a mai napig ható erdészeti politikát. A politika két alapvető tétele: egyrészt megvédeni és szerkezetükben javítani, a természetes állapotukhoz minél közelebb visszavinni a megmaradt erdőket, másrészt minden lehetséges módon növelni az ország erdőterületét, elsősorban (humánökológiai szempontok miatt is) a fátlan Nagy-Alföldön.²⁷ A program megvalósítását nagymértékben befolyásolta a háború utáni gazdasági helyzet, csak évtizedekkel később valósulhattak meg a politikában foglalt célkitűzések. A jelentősebb erdőtelepítések az 1950-es évektől folytatódhattak tovább.

Nagy jelentősége van az 1935. évi IV. törvénynek, mely az erdők védelméről és a természet védelméről szól, valamint a törvény végrehajtásáról szóló 35.000/1938. FM rendeletnek. A törvény olyan kiváló szakmai alapossággal elkészítet norma, mely egységes szabályozási rendszert teremtett az erdők védelmének érdekében. Az erdőkkel való gazdálkodást a mai értelemben vett fenntartható erdőhasználat kívánalmainak megfelelően szabályozta. A törvény lehetőséget teremtett a védetté nyilvánításra, így lehetőségessé vált területek, értékek védetté nyilvánítására. Kezdetben igen nagy számban nyilvánítottak védetté fákat, facsoportokat, erdőterületeket. A késedelmesen meghozott végrehajtási rendelet és a történelmi események azonban a szabályozás hatékony megvalósulását megghiúsították.

V. Erdőgazdálkodás a második világháború után

Nagy változást hozott a nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földműves nép földhöz juttatásáról szóló 600/1945.M.E. számú rendelet, később törvény.²⁸ *"A földbirtokok erdeiből a 100 kat. holdon felülieket állami tulajdonba vették, a 10-100 kat. hold terjedelműeket pedig állami ellenőrzés alatti községi tulajdonba vonták."*²⁹ A rendelkezés folytán nagyméretű állami tulajdonban lévő erdőbirtokok jöttek létre, mely a mai napig érezteti hatását a magyarországi erdőbirtokok szerkezetén. A tulajdonosi szerkezet az 1960-as évekig jelentősen átrendeződött a kollektivizálás miatt. Az állami tulajdonú mezőgazdasági területek mellett a termelőszövetkezeti tulajdoni forma vált meghatározóvá. A változások

²⁷http://www.nebih.gov.hu/szakteruletek/szakteruletek/erdeszeti_igazgatosag/erdeszeti_szakteruletek/erdolatogato_knak/erdeszettortenet 2013. 05. 26. 11:30

²⁸http://www.nebih.gov.hu/szakteruletek/szakteruletek/erdeszeti_igazgatosag/erdeszeti_szakteruletek/erdolatogato_knak/erdeszettortenet 2013. 05. 26. 11:30

²⁹http://www.nebih.gov.hu/szakteruletek/szakteruletek/erdeszeti_igazgatosag/erdeszeti_szakteruletek/erdolatogato_knak/erdeszettortenet 2013. 05. 26. 11:30

természetszerűleg magukkal vonták a védelmi kötelezettségek alanyainak változását is.

1949-ben született meg az erdők és fák hatékonyabb védelméről szóló 2040/1949. (III.5) kormányrendelet. A fákkal kapcsolatos rablógazdálkodásoknak próbált véget vetni. *„A rendelet értelmében élőfa kivágását kizárólag jogerős és végrehajtható hatósági engedély birtokában lehetett végrehajtani. Az engedélyt élőfa kivágásakor, akkor lehetett kapni, ha a fa beteg, széttörött, száradásnak indult, vagy fenntartásra más okból alkalmatlan volt. Ezekben az esetekben is az engedélyezés további feltétele a fapótlási kötelezettség (illetve annak előírása)”.³⁰*

1961-ben vált el egymástól a természetvédelem és az erdők jogi szabályozása azzal, hogy megszületett az 1961. évi VII. törvény – az erdőkről és a vadgazdálkodásról – és az 1961. évi 18. tvr. – a természetvédelemről. Az erdőtörvény az erdőkre, míg a természetvédelmi tvr. az egyedileg vagy fajszinten védetté nyilvánított fákra vonatkozott.

1968-tól új szemlélet vette kezdetét az erdőgazdálkodásban, melynek alapvetően a nyereségérdekeltség állt a középpontjában, az erdőállomány fogyását eredményezve.

VI. Erdőgazdálkodás a rendszerváltás után

Az 1989-90-ben bekövetkezett rendszerváltozás jelentős átalakulást hozott az erdővédelem területén. A termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény, a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1994. évi LIII. törvény (továbbiakban: Kvt.), valamint a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (továbbiakban: Tvt.) komplex védelmi rendszer kiépítésének alapjait teremtette meg, biztosítva ezzel az erdők általános védelmét.

A földtörvény a termőföld használatának alapvető rendelkezéseit, annak megsértésének szabályainak alapjait fekteti le.

A Kvt. elsősorban az állam és az állami szervek környezetvédelemmel kapcsolatos feladatait határozza meg. Továbbá tisztáz olyan fontos fogalmakat, mint *a környezeti elem* – a föld, a levegő, a víz, az élővilág, valamint az ember által létrehozott épített (mesterséges) környezet, továbbá ezek összetevői –; *a környezet* – a környezeti elemek, azok rendszerei, folyamatai, szerkezete –; *a természeti erőforrás*: a –

³⁰ A fák védelméről szóló jogszabályok korszerűsítésének szakmai megalapozása című tanulmány IMOLEX Tanácsadói Iroda szerkeszti, kézirat, Budapest, 2004. 14.

mesterséges környezet kivételével – társadalmi szükségletek kielégítésére felhasználható környezeti elemek vagy azok egyes összetevői.

A Tvt. védelmet kíván nyújtani a védett területeken található erdőknek. Az előírt területspecifikus kezelési tervek készítésével és ezek végrehajtásával a szabályozás a védett területek megfelelő kezelését kívánja biztosítani, és így a megfelelő védelmet biztosítani. A Tvt. lényegesen szigorúbb szabályokat tartalmaz az erdők kezelési, használati, hasznosítási követelményeivel kapcsolatban az 1996. évi LIV. törvényhez (a továbbiakban: Evt.) képest. A Tvt. rendelkezései megelőzik az Evt. rendelkezéseit ezekben a kérdéskörökben.

Azonban az erdő, mint különös termőföld a fent megjelölt jogszabályokon túl speciális, különös védelmet is igényel, mely a szabályozásban is megjelent: megalkotásra került az erdőről és az erdő védelméről szóló 1996. évi LIV. törvény. A széles körű szabályozás nem véletlen, hiszen az erdők élettartama, ahogy fejlődésük is rendkívül hosszú folyamatot igényel. Az erdőállomány esetleges újraterelése szintén rendkívül hosszú időt igényel. A különleges védelem indokául szolgált még az erdőket ért számos károsító hatás – mint az erdőben élő vadak, az erdőbe látogatók által okozható károk, az erdő talaját veszélyeztető tevékenység stb. – is. Az Evt. VI. fejezete szólt az erdőt ért károsító hatások elleni védekezésről. Meghatározta, mi minősül erdőt veszélyeztető és a faanyag értékét csökkentő károsító hatásnak, melyeket hat elkülönülő csoportba sorolt be. Az erdő fejlődésének, egészségi állapotának folyamatos figyelemmel kísérése és ellenőrzése céljából az állam – az erdőt károsító hatások megfigyelésére, valamint az erdészeti növényvédelmi előrejelzés készítésére – erdővédelmi mérő- és megfigyelő rendszert tart fenn és működtet. Az Evt. külön szólt az erdőgazdálkodó, valamint az erdőlátogató erdővédelemmel kapcsolatos általános kötelességeiről is. Az erdő őrzéséről az Evt. X. fejezete szólt. Az erdő őrzéséről az erdőgazdálkodónak kell gondoskodni vagy a saját személyében vagy az általa alkalmazott erdészeti szakszemélyzeten keresztül.

Amennyiben az erdőterületen tartózkodó az erdő védelmére vonatkozó szabályokat megszegte, az erdészeti szakszemélyzet tagja jogosult őt igazoltatni, felszólítani a jogellenes cselekedet abbahagyására, és az erdőterület elhagyására. Ezen túlmenően jogosult az erdőben tartózkodónál lévő erdei termékek származásáról őt megkérdezni, ha az nem tudja igazolni a tulajdonjogot, a terméket visszatarthatja. A szakszemélyzet tagja egyenruhát, külön jogszabály alapján szál- vagy

maroklőfegyvert visel. Bűncselekmény alapos gyanúja esetén az illetékes hatóságnál eljárást kezdeményez.

Az Állami Erdészeti Szolgálat létrehozásáról és szervezetéről szóló 37/1996. (XII.29.) FM rendelet megteremtette az erdőgazdálkodás feletti állami felügyeletet. Az erdészeti igazgatással összefüggő egyes irányítási, szervezési, valamint hatósági feladatokat: a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter; az országos erdészeti hatóság – az Erdészeti Hivatal, az országos erdészeti hatóság területi szerve (az Állami Erdészeti Szolgálat) látták el, azaz háromszintű rendszerben működött. 2007. 01. 01 napjától az Állami Erdészeti Szolgálatot a Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatalba (MgSzH) integrálták a fővárosi és megyei növény- és talajvédelmi szolgálattal, a Növény- és Talajvédelmi Központi Szolgálattal; a megyei földművelési és vidékfejlesztési hivatalok OMMI központjával és telepeivel; ÁESZ területi igazgatóságaival és központjával együtt.

Mind az európai uniós követelmények, mind a hazai szakmai igények megkívánták az erdőtörvény korszerűsítését, ezért hosszú előkészítő munka után megszületett az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény. Fontos megemlíteni, hogy a hatályos erdőtörvény módosítása folyamatban van. Az új erdőtörvény három fő célt tűzött ki: egyrészt az EU Erdészeti Stratégiájában foglaltak végrehajtására és az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról szóló 2005. szeptember 20-i, 1698/2005/EK tanácsi rendeletben megfogalmazott új erdészeti intézkedések bevezetését; másrészt a hazai erdőtulajdonosok, erdőgazdálkodók esélyegyenlőségének megteremtését és a magán-erdőgazdálkodás működőképességének javítását; harmadrészt az erdészeti szakigazgatás munkájának racionalizálását. Az új törvény bevezette a szabad rendelkezésű erdő fogalmát, melyet a termőföld tulajdonos kizárólag önerőből – az erdészeti hatóságnak történő bejelentés mellett –, erdei fafajokból létesít. Más erdőkhöz képest a tulajdonosi rendelkezési jog gyakorlása szempontjából nagyfokú önállóságot biztosít, mely többek között az erdő megszüntetésének szabadságát is magában hordozza.

Az erdővédelem hatékony eszközeként a törvény bevezeti erdőfelújítási biztosíték intézményét. Az erdőgazdálkodó csak erdőfelújítási biztosíték nyújtása mellett végezhet véghasználati fakitermelést. A biztosíték tulajdonképpen államilag rendszeresített mellékkötelelem, amely garantálja, abban az esetben, ha az erdőgazdálkodó nem áll helyt az erdőfelújításért, azt nem a tulajdonosok költségére, hanem a biztosíték terhére lehet

elvégezni. Egyes törvényben meghatározott esetekben az erdészeti hatóság is biztosíték nyújtásához köti a fakitermelés elvégzését.

A falopások megelőzése érdekében bevezeti a faanyag származásának igazolását. Az erdőgazdálkodó vagy az erdőgazdálkodó megbízása alapján a jogosult erdészeti szakszemélyzet az erdőből kitermelt faanyag származásáról a szállításhoz köteles igazolást, úgynevezett szállítójegyet kiállítani, melynek alapja az erdőgazdálkodási műveleti lap. Bár az erdőtulajdonosok erdőőrzési kötelezettségét eltörölte a törvény, az erdészeti szakszemélyzeti rendszer felállításával széles jogosítványokat biztosít a falopások megelőzése, és az erdővel való felelős gazdálkodás követelményeinek betartása érdekében. Az erdészeti szakszemélyzet részére az erdők őrzéséhez kapcsolódó tevékenysége ellátása során kényszerítő eszközök alkalmazását is lehetővé teszi a törvény.

Az új törvény egyszerűsítette az erdőtervezési rendszert, eltörölte az éves tervezési rendszert, megszüntette az üzemtervet, ezzel csökkentette az adminisztrációs terheket, de ezzel egyidejűleg szigorította az erdőgazdálkodás során a szakmai felelősségre vonás szabályait.

Az erdővel való felelős gazdálkodást segíti elő az erdőgazdálkodói nyilvántartás rendszerének bevezetése. Ahogy a törvényhez fűzött kommentár is hangsúlyozza, az erdőgazdálkodói nyilvántartás a tervszerű és fenntartható erdőgazdálkodás megvalósításának előfeltétele. Erdőgazdálkodóként csak az a személy vehető nyilvántartásba, aki dologi vagy kötelmi jogcímen az erdő használatára jogosult. Az erdőgazdálkodói nyilvántartás konstitutív hatályú nyilvántartás, az erdőgazdálkodói jogok csak a nyilvántartásba történő bejegyzést követően gyakorolhatók és a nyilvántartásból történő törléssel szűnnek meg, függetlenül a használati jogosultság fennállásától. Erdőgazdálkodó hiányában a tulajdonosok és az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett haszonélvezők felelnek az erdő felújításáért, fenntartásáért, az erdővédelemért és az erdő őrzéséért.

Az erdészeti szakigazgatás újabb átalakítására került sor 2011. január 1-től, a fővárosi és megyei kormányhivatalok létrehozásával, majd a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatalról szóló 22/2012. (II. 29.) kormányrendelettel. A kormányrendelettel felállított hivatal útján az első- és másodfokú hatósági irányítási és szervezési-, valamint igazgatási feladatokat a megyei kormányhivatalok erdészeti igazgatóságai (MKEI), illetve a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal (NÉBIH) Erdészeti Igazgatósága látják el.

VII. Összegzés

A hosszú évszázadok során komplex, minden jogágot magába foglaló jogi szabályozás alakult ki, mely az erdővédelem hatékony megvalósulását biztosítja. A jogszabályok kellően megalapozzák a megelőző védelmi tevékenységet, figyelembe véve azt, hogy az igazi védelem sosem a megtorlásban, a károk helyreállításában rejlik, hanem azok bekövetkezésének a megelőzésében. Ebben segítenek a tudományos kutatási eredmények felhasználása, tartamos – fenntartható erdőgazdálkodás alapelvei, a jogszabályok által biztosított megelőzést szolgáló eszközök (például: védelmet biztosító alapelvek, a Tvt. által biztosított ideiglenes védelem, az Evt. által szabályozott erdőt érő károsító hatások elleni védelemre vonatkozó rendelkezések) és a nevelés – oktatás.

Felhasznált irodalom

Dr. SALI Emil: Kétszáz éves a Magyarország részére kiadott erdőrendtartás Erdészeti Lapok 1969. december XVIII. évfolyam 12. szám

TAGÁNYI Károly: Magyar erdészeti oklevéltár I. kötet kiadja: Pátria Irod. Vállalat Részvénytársaság Könyvnyomdája Budapest, 1896.

Dr. VASS János (szerk.): Agrárjog, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Szövetkezeti Jogi és Földjogi Tanszék Budapest, 1999.

A fák védelméről szóló jogszabályok korszerűsítésének szakmai megalapozása. IMOLEX Tanácsadói Iroda szerkeszti, kézirat, Budapest, 2004.

http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0027_FTR14/ch01s02.html 2013. 05. 24. 17:30

www.aesz.hu/nyitoldal : 2006. október 9. 17:43

http://www.nebih.gov.hu/szakteruletek/szakteruletek/erdeszeti_igazgatóság/erdeszeti_szakteruletek/erdolatogatoknak/erdeszettortenet 2013. 05. 26. 11:30

<http://digitalia.tudaskozpont-pecs.hu/?p=2023> 2013. 05. 26. 10:20